

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrlet 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrlet 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 16. novembra 1864. ~

Gospodarske stvari.

Murvino listje koristna klaja ovcam.

Spisal Franc Mader, viši gojzdnar.

Prav bi bilo, da bi se večji in manjši kmetiški gospodarji po skušnjah prepričali: za koliko je ovčja volna več vredna, če se ovce z murvinim listjem redé, od one, ki se le z navadno klajo krmijo.

To sem jez le enkrat pri štirih bornih ovcah z debelo in grobo volno poskusil.

Dve ovci sem od zadnjih dni vélicege travna (majnika) do meseca grudna samo v hlevu redil z murvinim listjem, ki sem ga včasih tudi z drugo navadno krmo mešal.

Druge dve sem pa na pašo spuščal, včasih pa tudi v hlevu redil, dajal sem jima navadne piče.

Od unih dveh, ki sem ji z murvinim listjem redil, sem dobil konec vélicege srpana (avgusta) 3 funte in 29 lotov volne, — od drugih dveh ravno ta dan ostrizenih, ne z murbinim listjem rejenih, pa 4 funte in 3 lote, toda volna njih ni bila tako čedna kakor od unih dveh, ktera je bolj fina in bolj svilasta (svili ali židi podobna) bila, tako, da sem za funt 1 gold. in 95 kr. potegnil, uno pa sem komaj funt po 70 krajc. spečal.

O božičnih praznikih sem vse 4 ovce zaklal, in vagal meso in loj, pa nisem najdel med vsemi štirimi vélicege razločka. Meso od onih dveh, ki sem jih na pašo spuščal, je bilo boljšega okusa; nasproti pa sem kože od onih z murvinim listjem rejenih skor za polovico dražje prodal memo unih, ki so na pašo hodile.

Vse štiri so bile črne, vendar velik razloček je bil med volno in volno po barvi. Volna onih, ki sem jih na pašo spuščal, se je nekako v rujavo barvo spremenjalo, onih pa, ki so se z murvinim perjem krmile, je bila lepo črna kakor žužek, fina, mehka in svitla kakor astrakanova.

Da sem jel to murvino listje ovcam pokladati, me je napotil nek srnjak, ki se poleti v nekem devetnajst oralov velikem murvinem gaji držal; imela je ta živinica tako lepo dlako, da se je že od daleč od dlake drugih srn prečudno ločila.

Ako bi več skušnj potrdilo murvino listje za ovčjo klajo, bi to vrednost murvinega drevja zelo povzdignilo, ker murva bi ne bila potem samo za svilorejo, temuč tudi za ovčjorejo važno drevó.

Teh skušnj nisem od leta 1860 več delati mogel, zato ker nisem nikjer tako velicih murvinih zasadišč našel, kakor na grajščini „Gutenbrunn“ pri sv. Križu na spodnjem Estrajhu med mestoma St. Pölten in Tuln, kjer so takrat svilorejo popustili in drage murvine drevesa izruvali.

Ako se tedaj potrdi omenjena dvojna korist murvinega listja, bi murvoreja na višo stopnjo ne povzdignila samo svilarstva, temuč tudi ovčjorejo. Ovčarija ni samo za velicega, ampak tudi za malega posestnika in bajtarja posebne vrednosti, ker si napravi iz volne bolj obleko; meso mu služi pozimi za živež, kterege si sicer kupiti ne more, kože pa prodá, da si za izkupljeni denar drugih potrebnih reči omisli.

Al Bog obvari, da bi kdo konjem murvinega perja pokladal mislé, da bi lepo in svitlo dlako dobili. Jaz sem to skusil; prvi mesec so tako dlako dobili, da se je lesketala kakor žida; drugi mesec pa so se sèm ter tje po koži hraste izpuščale, ki so se v tretjem mesecu v prave garje preobrnil; konji so bili medli in leni. Na tistih krajih pa, kodar ni bilo spuščajev, je postala dlaka veliko svetlejša in tanjša. Brez vsega zdravila so se mrhe v enih tednih zopet okrevale, ko sem jim pokladal njih navadno klajo.

Dobrovoljen svét vinorejcem.

Letošnja trgatev je dokončana. Pa kako velik razloček med prejšnjimi pridelki in med letošnjimi! Tam, kjer je še trdo grozdje 5. oktobra zmrznilo (kar se je na zeleniki ali križovatnjaku in na rdečem blanku ali šilharju posebno godilo) je prav stresljiva pijača — in tem bolj, čem bolj so vse skupaj trgali in skupaj prešali, ter jih ni volja bila, da bi bili vsako peto puto na pot nanošeno z eno šako soli potrosili, kakor jim je bilo svetovano, saj našim župnijanom.

Zato, predragi moji! dajte slovó križovatnjaku in šilharju. Izrujte ji; žene naj vam tolste gibance ž njimi spečejo; boste se saj enkrat mastno najedli, nikoli pa od takih trt sladkega vinca napili. Pomnožujte žlahne sorte, katerih dober kup dobite pri gosp. Čolnik-u, pri sv. Ani, v Radgoni in več drugih krajih. Tedaj ne sadite naravnost rozeg v vinograde, ako niste sami poleg dela in jih sami ne oskrbljujete; ženske bodo neoplete — s travo vred pokosile.

Najprimerneje je, da si iz najboljših sort, postavimo: italijanskega rizlinga, ki je prijetnega okusa in rad rodi, potem sladkih žlahnih baž (Gutedel), katerih grozdje že sladko prihaja, ko se še mecati začanja, rožnjenišnice napravite, v katerih se mlade rozgice o svojem času obrežejo na eno, vekše pa k večjemu na dve očesi, in tako drugo ali tretje leto presadijo na odločeni kraj redoma po rajži tako, da se grabni po dva čevlja saksebi na ravnost po dolgosti grabice pol-drugi čevlj globoko skopljejo, dobre sorte, med temi šipon, se pustijo, in kar je v redu, se vloži in ostane, kar pa ni, se pregroba in v red spravi, pomanjkljivo se pa iz rožnjenišnice nadomesti. Kjer je letos nemila toča vinograde oklestila, ne bo nič za grobanje; zato kaže,

da si vinorejci boljših vkoreninjenih sort omislijo, ter jih po rečinah o omenjeni razmeri zasaditi dajo že zdaj v jeseni, ker tako se bolje vleže zemlja in trs se je svoji novi legi vdal, tudi mraz mu toliko ne škoduje, posebno, ako ga še bela odeja pokriva skozi zimo. Da bi le še delj časa jesen temu delu, pa tudi obrezovanju trte ugodna ostala! Tako bo delo prihodnjič v lepo vredjenem vinogradu ročneje in uspeh sila velik, ker vsaka rajda postane brajda.

Iz Slovenskih gorič 4. nov. 1864.

F. J.

Natoroznanske stvari.

Nekaj o solncu.

Spisal Viljem Ogrinec.

(Konec.)

IV.

§. 13. Še naposled nekaj, na kar se opira mnenje, da je solnce obdano s takim ozračjem, kakor sem ga popisal v §. 8. b), c) in d), (a) so dodjali prejšnjim veliko pozneje (še le 1842. leta).

Pri solnčnem celotnem mrknjenji zakrije luna solnce ravno popolnoma. Če je tedaj solnce obdano s celó visocim ozračjem, moramo ga viditi pri taki prigodbi. No, — in res se vidi okoli temne lune ali okoli zakritega solнца neka svetloba; — imenujemo jo „kolobar“ (corona). O tej stvari vemo, da so jo popisovali že zvezdoznanci 16. stoletja. — Ta kolobar, mislijo nekteri, da je solnčno svetlo ozračje. (Res! nekako čudno je osnovano to ozračje!)

V kolobarji se pri celotnem mrknjenji vidijo prav čudne stvari. Rdeče so, rubinkaste tudi včasih in večidel, spreminjajo se hitro in nagloma. Prvikrat so jih vidili pri celotnem solnčnem mrknjenji leta 1842, in jih imenovali „plamene“ (Protuberanzen). — No, sedaj je pa bilo že treba, solnčno ozračje malo predrugačiti, kajti v solnčnem ozračji morajo tudi plavati plameni. (Glej §. 8. a.) To pa ravno ni težavno, in res kmali so jo skovali: v solnčnem ozračji so plavali „rdečkasti oblaki“ (glej §. 8. a.)

Ob solnčnem, ali kar je pri cel. s. mrk. eno in isto, ob luninem zobu ustanové se „plameni“. Pa čudno je to, da skor vsak opazovavec plamenov vidi drugače podobe kakor drugi; to pa ne bi smelo biti, če so plameni solnčne stvari. Toraj se usti nekdo o teh raznih zapisih tako-le: Gotovo se ni čuditi temu, da popisuje vsak opazovavec podobe plamenov drugače, kajti čisto novo in tako čudovredno stvar, kakor so plameni, vidi tudi sicer vajeni opazovavec drugače, kakor drugi opazovavci, ali kakor je v resnici.¹⁾

Kar se pa tiče visokosti plamenov, tū so zaznamki res kaj razni. — Nekteri plameni so viši od 10.000 milj. Ker so plameni zeló pregiblivi, je težko ceniti njihovo visokost.

Kaj pa! ali so morda plameni v kateri zvezi s prižami in z lisami, ali v nobeni? Kajti plameni so skor tamkej, kjer so blizo priže ali lise. — Opazovanje cel. s. m. leta 1851 je dokazalo to, da ni s prižami in s plameni nobene zveze. Toraj je pa tudi verjetno, da plameni niso v nobeni zvezi z lisami.

Tako se ustanové po pravem mnenji kolobar in plameni.

§. 14. Drugi pa mislijo drugače. Pa tudi to njihovo mnenje ima marsikaj, na kar se opira. Naravno

se saj meni zdi to mnenje bolj kakor prejšnje, pa predač bi peljalo širje razlagati celo mnenje. — Skratka pa to-le:

Solnce in luna vlečeta na-se ne samo vodo, marveč tudi, in še veliko bolj, zemeljsko ozračje. Največi je navlek takrat, kadar ste solnce in luna na enem in istem mestu (toraj pri c. s. m.) ali si ravno nasproti.

Tudi mislijo ti to, da solnce je brez ozračja, kajti zmiraj se vidi čisto in ostro orisano.¹⁾

Če pa solnce nima ozračja, tudi kolobar in plameni niso solnčne stvari, marveč se ustanové po naravnih zakonih.²⁾

Ustanová se pa kolobar tako-le:

Solnčni žarki pridejo ob luninem robu do zemeljskega ozračja. To pa je daleč od zemlje, zarad solnčnega in luninega navleka druge lastnosti, kakor med unanjo mejo (če smem tako govoriti) in v neki daljavi od zemlje. Ozračje (posebno na tej meji) lomi žarke tako, da postane potem ob luninem robu kolobar.

Plameni se pa ustanové tako-le:

Ker so tudi na luninem robu kakor drugej na njeni površini hribje, lomijo se na njih solnčni žarki. Vselej pa, kadar se lomijo žarki, vidi se med drugimi najbolj rdeča barva. — Naravna podoba teh hribov je pa včasih prav čudna, lomijo se žarki tudi razno na njih in kmali je ustanovljen plamen v prav čudni podobi.³⁾ — Pa ne samo to, tudi skozi vodene vapore, katerih je pri cel. sol. mr. dosti v ozračji, pridejo na naše oko najraje rdeči žarki. Ker se pa ne spreminjajo vaponi povsod enako hitro in enako, nastanejo tudi plameni v razni podobi, temu drugače kot temu.⁴⁾

Zgodovinski pregled

najimenitnejših iznajdeb

na polji umetnosti, ved, obrtnije itd.

Poleg Gallett-ovi „Allg. Weltkunde“ poslovenil

Dragotin Šauperl.

Po abecednem redu.

(Dalje.)

41. *Električna mašina.* Oton žl. Guericke je imel že v 17. stoletji neko električno mašino; pa prave mašine je vpeljal še le Hausen v Lipskem sredi 18. stoletja; posihmal so jih zmiraj bolj razširjali in zbolj-

¹⁾ „Wenn wir die unbedeckte Sonne durch ein irgend wie gefärbtes Glas mit oder ohne Fernrohr betrachten, so erscheint die blendende Kraft ihres Lichtes, so wie des dieselbe umgebenden, sich im Himmelsraume nach allen Seiten hin verlierenden Lichtscheines gedämpft. Je mehr wir diese Dämpfung durch dunklere Gläser bis zu einem gewissen Grade ersetzen, desto näher und deutlicher treten sowohl der Rand der Sonne als auch die Flecken und Fackeln hervor, desto mehr aber verschwindet auch der Lichtschein um dieselbe und lässt zuletzt nicht die geringste Spur zurück. Dieses allmähliche Verschwinden des Lichtscheines, den mehr oder weniger auch alle übrigen Gestirne aus leicht erklärlichen Gründen zeigen, lässt aber weder eine besondere Sonnenatmosphäre, noch rothe, demnach jedenfalls dunkler erscheinende Protuberanzen deutlich werden. Auch bemerken wir sonst nicht das mindeste, was die Existenz eines die Sonne umgebenden, das Licht brechenden leichten Stoffes darthun würde; etc....“ Corona und Protuberanzen von Dr. Carl Neumann Seite 7 und 8.

²⁾ „Ein anderer, wie es scheint, der geringere Theil der Beobachter ist der Ueberzeugung, dass diese Phänomene mit der Sonne direkt nichts zu thun haben, sondern immer Folgen der physischen, speziell der optischen Gesetze seien, welche sich während einer totalen Sonnenfinsterniss geltend machen.“ Heiden S. 7. N. 6.

³⁾ Glej zadnjo podobo.

⁴⁾ Celo to mnenje je prav lepo razloženo v malem sešitku: „Ueber die möglichen Ursachen der Corona und Protuberanzen während einer totalen Sonnenfinsterniss von Dr. C. Neumann. 1861. Spis je izvrsten in res vreden, da ga prebere vsaj enkrat vsakdo.

¹⁾ Gosp. dr. Winneke piše: „Die neuen, unbekannten Erscheinungen wird niemand in Ruhe betrachten. Man muss es selbst gefühlt haben etc. ... v „Peters Mittheilungen über Astronomie II. B. S. 132 und 133.“